

SATU VASANTOLA

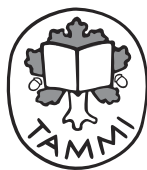
EN PALAA
TAKAISIN
KOSKAAN,

LUULEN

TAMMI

Satu Vasantola

*En palaa
takaisin koskaan,
luulen*

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ

tammi

75 VUOTTA

HELSINKI

© SATU VASANTOLA JA KUSTANNUSOSAKEKYHTIÖ TAMMI 2018

ISBN 978-951-31-9893-0

PAINETTU EU:SSA

OSA 1

Minä tunnen sinun tarinasi ja arvaan yksinäisyytesi. Saatan tietää enemmän kuin sinä itse. Olen kuullut, mistä sinut löydettiin ja ottanut selvää, mitä sinulle sen jälkeen tapahtui. Olet saanut uuden nimen ja uuden elämän, kenties paremman kuin alkuperäinen olisi koskaan voinut olla. Sinua on kai rakastettukin, luulen. Tiedän.

Vihasin sinua joka solullani, kun kuulin, mitä olit tehnyt. Näinä kuukausina olen yrittänyt ymmärtää, mutten sittenkään tajua tarkoitusperiäsi.

Sinä usutit niitä, vaikka hyvin tiesit mitä voisi tapahtua. Kieriskelit kaunassasi, aivastelit vihaasi ympäriinsä, vihjailit ja vääristelit. Toivoitko pahinta vai tapahtuiko kaikki lopulta vahingossa? Kaksi ihmistä, kaksi elämää. Tulitko koskaan ajatelleeksi, miten moni heitä rakasti ja yhä rakastaa?

Toivottavasti ajatus tappamisesta vaivaa sinua päivin ja öin.

2017

Arkussa makasi väärä ihminen, eikä ajatus siitä jättänyt Marttaa rauhaan. Kuolinviestistä asti häntä oli riipinyt tilanteen kohtuuttomuus. Martta oli niin vihainen, ettei syömään pystynyt, saati suremaan. Lähes kaiken muun hän oli oppinut elämässään hyväksymään, mutta ei tätä.

Kevät oli kalenterissa jo pitkällä, mutta ulkona oli vielä loskaista. Kantajien kengänpohjista jäi kalpeita raitoja Peräseinäjoen kirkon pääsakaran punaiselle matolle. Ohuimmat sulivat 17 sekunnissa. Ristinmuotoisen kirkon käytävä oli pitkä, virsi loputon. Martta katsoi harmaan valon käytävälle piirtämää väylää ja lasi sekunteja. Laskettuaan ajatteli, että pölyhiukkasten paikka ei ollut hautajaisissa.

Eikä Martankaan tässä olisi pitänyt olla vaan arkussa. Hän olisi maannut siellä mielellään ja levollisesti, osaansa tyytyväisenä, kaikki tarpeelliset hyvästit heittäneenä.

Martan arkku olisi kulkenut käytävää pitkin tasaisen varmasti. Hänen poikansa olisivat kantaneet häntä vaivatta niin kuin pojat hapertuneita äitejään kantavat, kaikki paitsi yksi.

Tapio olisi ollut kantajista viimeinen vasemmalla, lähinnä Martan sydäntä. Arkun läpikin Martta olisi nähnyt arven Tapion oikeassa poskessa, ja Tapio olisi tiennyt, että hän olisi halunnut sitä silittää.

Eikä Martta olisi heittäytynyt hankalaksi. Hän ei olisi painanut liikaa, poukkoillut arkussa puolelta toiselle. Hän olisi maannut rauhassa pyhämekossaan ja puhtaanvalkoisissa kylälushousuissaan, niissä jotka oli ostanut bingoa, kuolemaansa ja hautajaisiaan varten. Selällään, kädet ristissä rinnalla, silmät kiinni, suukin toivottavasti.

Martta oli nähnyt ruumiita, joiden suut olivat rumasti ammollaan ja leuat kireässä irveessä. Sellaiselta Martta ei halunnut näyttää. Sellaisia ruumiita katsellessa tuli mieleen, etteivät ne olleet koskaan rakastaneet ketään.

Martta halusi, että hänen leukansa sidottaisiin heti viimeisen henkäyksen jälkeen, kuolipa hän sitten kotona tai sairaalassa. Jos kotona, eikä lähellä olisi sideharsoa, leuan alta pääläelle voisi vetää keittiöpyyhkeen, sellaisen pitkän, joita Martta oli ommellut leivontapäiviä varten. Pyyhkeen alle mahtui viisi ohraista reikäleipää, kyllä sillä saataisiin yhden akan leuat kiinni sidottua. Pudistelisivat sitä ensin portailla, että jauhot lentäisivät tuulen mukaan.

Pitäisikin muistaa sanoa tämä Marja-Tertulle.

Martta oli 92 vuotta, 8 kuukautta ja 7 päivää vanha. Sen ikäisenä saa jo sanoa että vanha. Vanha ja valmis kuolemaan.

Tämä ei ollut yksin Martan mielipide. Seinäjoen keskussairaalan lääkärit olivat siitä Martan kanssa yhtä mieltä.

Invasiivinen tuumori, ne sanoivat. Ja: Rouvaa ei valitettavasti voi leikata. Kasvain on liian suuri.

Niin kuin hän olisi leikkausta halunnut. Martta oli lohduuttanut lääkäriä, joka oli näyttänyt myötätuntoiselta ja katsonut häntä pitkään pää hiukan kallellaan.

”Se taitaa, tohtori, olla nyt niin, että on minun vuoroni kuolla. Pitkään minä olenkin saanut terveenä olla. Että ei tässä sen puoleen ole valittamista.”

”Niin se taitaa olla”, myönsi lääkäri ja asia oli sillä selvä heille molemmille.

Niin että kaiken järjen nimessä nyt olisi ollut Martan hautajaisten vuoro, mutta koska maailmassa olisi järkeä ollut. Niinpä Martta seiso i kirkon etupenkissä silmänvalkuaiset maksasyövän kellertäminä ja katsoi, miten hänen poikansa arkkua kannettiin kohti alttaria. Eikä kukaan tiennyt, kenen syy se oli.

Se oli jo toinen poika, jonka Martta menetti. Ja sitä ensimmäistäkin, nimetöntä, oli yhä ikävä.

2016

Fatima ei saanut iltaisin unta vaan kokkasi keittiössä myöhään yöhön. Maustoi munakoisoa, pilkkoi chiliä, kolisteli kattiloita ja lauloi, keitti riisiä ja paistoi kubbaa. Fatima oli asunut Susannan luona yli puoli vuotta mutta ei vieläkään ymmärtänyt Susannan eikä varsinkaan Ruskan kasvisyöntiä. Haudutti vain sinnikkäästi kanapatojaan ja painosti syömään. Susannan antoi sentään itse päättää syömisistään, mutta Ruskan eteen se tyrkkäsi joka ilta kukkurallisen lautasen.

”Lapsi tarvitse liha. Syö, syö.”

Se sanoi sen hitaasti ja selvästi artikuloiden. Yö oli ulkomaalaiselle vaikea kirjainyhdistelmä, kaksi rumaa etuvokaalia väljenevässä diftongissa, mutta Fatima ei antanut periksi. Joka ilta se toivotti hitaasti ja suunsa liikkeisiin keskittyen hyvää yötä, joka ruokailulla hoki syö, syö.

Susanna istui olohuoneen sohvalla ja valmisteli seuraavan päivän töitä. Huoltajuusriita, velkasaneeraus, turvapaikkapäätösten valituksia. Liikkeenluovutus, mutta se saisi odottaa tiistaihin.

Fatiman lapset olivat muuttaneet Ruskan huoneen lattian legomereksi. Sieltä kuului palojen etsimisen sitkeä rapina. Ilta oli pimentynyt jo pari tuntia sitten ja Susannaa väsytti.

Ruoanlaiton äänet eivät silti ärsyttäneet, toisin kuin yleensä sunnuntaisin. Susanna pelkäsi pimeitä, väsymyksenhuuruisia maanantaiaamuja silloinkin, kun sai nukkua edeltävän yön rauhassa. Fatiman kokatessa ei saanut. Ruoka saattoi valmistua iltakymmeneltä ja sen syömiseen kului arkisinkin helposti kaksi tuntia.

Susanna aavisti, että Fatiman unettomuus pahenisi kevään mittaan, kun illat valkenisivat ja yö katoaisi. Nyt maaliskuussa pimeää vielä riitti, mutta pian se väistyisi pitkien kesäpäivien tieltä.

Ei Fatimaa silti voinut kuin ihailla. Hän täytti Susannan ja Ruskan kodin puuhaamisellaan, naurullaan ja laulullaan. Päivässä se oli oppinut käyttämään suomalaista liettä ja saunaa, parissa kuukaudessa kielen alkeet. *Mina kokka sinula. Sina lepa.*

Irakista lähtiessään Fatima oli osannut arabian lisäksi pari sanaa englantia. Puolen vuoden pakomatalla se oli oppinut kohtalaisen englannin ja nyt jo auttavan suomen. Finglishillä sen kanssa pystyi puhumaan syömiset, rukoilut ja pakoon lähdön syyt.

Iltaisin se lauloi lapsilleen lauluja, joissa soi vuosisatainen suru. Ne kuulostivat valituksilta ja värinäältä, ja aluksi niitä oli vaikea erottaa toisistaan. Meni viikkoja ennen kuin korva tottui vieraisiin sävellajeihin ja pieniin neljäsosäsävelaskeliin. Rytmin oppi laskemaan nopeammin. Susanna keskittyi siihen, kun alakulo värjyi vieressä.

Fatima lauloi surullisia laulujaan hymyssä suin. Susanna ei koskaan yllättänyt sitä itkemästä, mutta saatuaan lapset nukkumaan Fatima saattoi istua sohvalla jalat koukussa ja halata omia sääriään. Keinua edestakaisin ja tuijottaa eteensä, tarrata polviinsa niin kuin sillä ei olisi muuta turvaa maailmassa. Eikä tietysti ollutkaan. Vartin verran

keinuttuaan se pakotti taas itsensä tiskaamaan tai siivoamaan.

Susanna tallensi velallisselvityksen, sulki läppärinsä, katseli Fatimaa ja mietti jälleen kerran, mitä sille oli Bagdadista lähdön jälkeen tapahtunut ja millä se oli matkansa maksanut. Oliko sillä ollut tarpeeksi rahaa vai oliko se joutunut maksamaan omasta ja lastensa venepaikoista seksillä? Niissä neuvotteluissako se oli oppinut euron arvon ja lukusanat englanniksi?

Ja miten sillä kesti peseytymisessä aina niin kauan? Islamini vai häpeän takia? Valuttiko se vettä minuuttitolkulla siksi että Koraani käski pestä kädet, kasvot, käsivarret ja jalat kolmeen kertaan, vai siksi että yritti hieroa häpeää pois ihonsa alta ja emättimensä onkaloista? Jos sille oli maksettu, oliko edes kymppiä kerralta?

Susanna ei aikonut kysyä. Fatima kertoisi aikanaan, jos tahtoisi.

Fatiman univaikeudet olivat alkaneet tammikuussa, kun Tariq oli saanut kielteisen päätöksensä.

He olivat olleet Pasilan poliisiasemalla kaikki kolme, jälleen kerran. Sen pihalla he olivat muutamia kuukausia aiemmin tutustuneet. Fatima ja Tariq olivat seisseet syyskuisessa tihkusateessa toiveikkaina, Susanna kulkenut epä tietoisena poliisilaitoksen edessä edestakaisin ja yrittänyt päättää, kuka tarvitsisi eniten apua.

Pasilan poliisitalo oli ruma ja lättänä laatikko. Syksyllä sen edessä kulkeva jalkakäytävä oli täyttynyt farkkuihin ja T-paitoihin pukeutuneista nuorista miehistä.

Tulijat jakautuivat selvästi kolmeen ryhmään: rauhassa vuoroaan odottavat, skitsofreenisesti ympyrää kulkevat ja organisaattorit. Susanna mietti, mitä tehdä, ja kyseli siksi

organisaattoreilta, voisiko auttaa. Vartin päästä epävarmuus olikin jo tiessään.

Nyt, neljä kuukautta myöhemmin, Susanna tiesi täsmälleen, miten toimia. Hän käski Fatiman ja Tariqin odottaa rauhassa, ilmoitti päivystäjälle olevansa juristi ja vihjasi, että Tariqin vuoron olisi syytä tulla pian.

Se tuli kolmen tunnin kuluttua. Poliisin ilmeestä ei voinut päätellä mitään, mutta kirjekuoren paksuudesta voi. Kielteiset päätökset perusteltiin monisivuisesti, myönteisiä ei. Ei tarvinnut, kun niistä ei kukaan koskaan valittaisi.

Tariq repi paksun kuoren auki poliisiaseman aulassa.

Tariq Ali Jamal, Maahanmuuttovirasto ei pidä kertomustasi totena. Pelkosi ei ole objektiivisesti perusteltu.

Maahanmuuttovirasto ei myönnä sinulle turvapaikkaa. Koska sinun katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, sinut käännytetään maasta ilman 30 päivään määräaikaa vapaaehtoiselle poistumiselle. Et saa tulla Suomen tai muun Schengen-maan alueelle viiteen vuoteen tämän päätöksen antopäivästä lukien.

Voit valittaa tästä päätöksestä Helsingin hallinto-oikeuteen.

Maahanmuuttovirasto 11.1.2016

Ylitarkastaja Anna Kasuri

Ylitarkastaja Arto Piiparinen

Fatima meni tolaltaan pahemmin kuin Tariq. Ensimmäisinä päivinä se kokkasi neljä ateriaa päivässä kolmen sijaan, ei antanut käsiensä olla paikallaan hetkeäkään. Toisella viikolla alkoi taas rukoilla viisi kertaa päivässä. Komensi lapsiaan tiukemmin kuin ennen.

Nyt päätöksestä oli jo kaksi kuukautta, mutta Fatima ei vielääkään saanut iltaisin unta. Se sammutti uunin ja kantoi riisikulhon pöytään. Susanna otti lautaset kaapista ja alkoi kattaa.

”Susana, sinä auta Tariq, please?”

”Minähän olen jo auttanut. Minä tein valituksen Helsingin hallinto-oikeuteen, mutta menee ainakin puoli vuotta ennen kuin sieltä tulee vastaus”, Susanna sanoi vaikka sama keskustelu oli käyty monta kertaa aiemmin.

”Sinä luulet, Tariq saa oleskelulupa?”

”En usko. Ei saa, aika varmasti ei saa. Fatima, sinun on kysyttävä Tariqilta, mitä päätöksessä lukee. Minä en voi kertoa, en voi puhua muille kuin Tariqille.”

Fatima otti lastan ja käänteli pannulla olevia munakoisoja, vaikka ne olivat jo kypsiä. Susanna meni Fatiman viereen ja alkoi saksia korianteria munakoisojen päälle. Katseli Linnanmäen maailmanpyörän ja vuoristoradan valoja ja sinisenmustaa taivasta Alppilan yllä, ei puhunut taaskaan mitään. Oli jo luovuttamassa, kun Fatima vihdoin aloitti.

”Minä tietä.”

Fatimalta loppuivat suomen sanat ja hän vaihtoi englanttiin. Susanna oli siirtynyt Englantiin jo aiemmin, sillä juridiikkaa oli turha yrittää selittää Fatimalle suomeksi vaikka tämä oli oppinut kieltä ällistytävän nopeasti.

”Tariq kertoi, mutta aavistin jo ennen sitä.”

”Miten niin aavistit?”

”Ne sanovat, että Tariq on syyllistynyt sotarikokseen. Koska minä kerroin niille.”

”Mitä helvettiä, Fatima? Minä luulin, että niillä ei olisi mitään perusteita. Että tämä olisi taas jonkun perätön ilmianto. Niitähän tehtaillaan vastaanottokeskuksissa kymmeniä joka viikko. Otat vahingossa väärät kengät tuulikkaa-

pista, ja sinut ilmiannetaan sotarikoksesta. Näytät samalta kuin joku jollakin videolla, jonka alkuperästä kukaan ei tiedä mitään, ja sinut ilmiannetaan joukkomurhasta. Tariqin valitus perustuu siihen, ettei ole mitään todisteita.”

”On todiste, minun sanani on todiste. Suomessa minun sana riittää, ei tarvita miestä todistamaan.”

Fatiman ääneen tuli pitkään poissa ollutta kapinaa ja ylpeyttä. Muutamaksi sekunniksi se unohti Tariqin ja hekumoi ajatuksella omasta vaikutusvallastaan. Kunnes palasi huolestuneen sisaren rooliin.

”Auta Tariqia, please. Teethän kaiken minkä voit?”

Susanna pesi yrttisakset ja avasi viinipullon korkin.

”Mistä sotarikoksesta ne puhuu? Mitä Tariq on tehnyt? Onko se kuulunut Isisiin?”

”Ei, ei Isisiin. Tariq on kuulunut militiaan. Irakissa on niitä paljon, ne taistelevat Isisiä vastaan. Tariq kuului Badriin, se on iso ja paha.”

”Mä en ole ikinä kuullutkaan mistään Badrista. Mikä se on? Ketä vastaan ne taistelee, kenen puolella?”

”Ne taistelevat hallituksen puolella, Isisiä vastaan. Ne ajavat pick upeilla ympäriinsä. Osa istuu lavalla aseet olalla, aina valmiina ampumaan.”

Susanna ei vastannut vaan otti kännykkänsä ja alkoi hakea tietoa Irakin puolisolitaallisista ryhmistä. Sitä löytyi paljon. Tarkastuspisteitä, sieppauksia, kymmeniä eri ryhmiä, katoamisia, kidutuksia, joukkomurhia. Väkivaltaa, jota katsottiin läpi sormien, koska ryhmät taistelivat hallituksen rinnalla. Ihmisoikeusjärjestöt näkyivät olevan yhtä mieltä siitä, että puolisolitaallisten isoimmat pahikset olivat Hizbollah ja Badrin organisaatio.

Ne saivat rahansa Iranista, pystyttivät tarkastuspisteitään ja sieppasivat ihmisiä. Joitain ei löydetty koskaan.

Susanna luki tiistaista, jona koillisen Bagdadin kaduilta löytyi yhden aamupäivän aikana kahdeksan miehen ruumiit. Nuorin oli 14, vanhin lähenteli neljääkymmentä.

He olivat kuolleet auringonlaskun ja aamunkoiton välillä, jäljistä päätellen kaikki samalla tavalla. Pampunjäljet ulottuivat selästä niskaan ja olkavarteen, luodinreikiä oli kolme ja jokaisen kasvot oli ruhjottu niin, että äidit hädin tuskin tunnistivat poikiaan.

Ruumiita lojui sekä vilkasliikenteisten katujen että kaitojen kujien varrelta. Yksi makasi pienen torin laidassa. Ensimmäinen löytyi aamukuudelta, loput seitsemän ennen kymmentä. Löytäjät olivat töihin menijöitä, virkamiehiä, opettajia, kioskinmyyjiä ja torikauppiaita. Heistä vain osa soitti poliisille, osa painoi hartiansa kyyryyn ja jatkoi kiireesti harppoen matkaansa, ettei kukaan vain yhdistäisi heitä ruumiisiin eikä muihinkaan hankaluuksiin. Bagdadi-laiset olivat jo vuosia sitten oppineet väistelemään ruumiita kotikadullaan.

Tapettuja ei ensisilmäyksellä yhdistänyt mikään. He eivät olleet ystäviä, eivät samasta perheestä, eivät sukua keskenään. Ammateiltaan he olivat kuka mitäkin, autonkorjaajia, muurareita ja insinöörejä. Lukiessaan kuolinraportteja seuraavana päivänä poliisiaseman johtaja huomasi, että kaikkien kahdeksan miehen nimi oli Omar.

Tapauksista kirjattiin poliisiraportti, joka kulki kolme kertaa edestakaisin poliisiaseman ja oikeustalon välillä. Jokaisesta käynnistä kirjoitettiin uusi virallinen raportti, johon lyötiin uudet leimat. Kun pumaska kolmannen kerran palasi poliisiasemalle, se mapitettiin ja päälle iskettiin leima: selvittämätön.

Perheille lähetettiin kopiot raporteista ja kirje, jossa pyydettiin noutamaan ruumis ja valiteltiin, ettei poliisi

pontevista yrityksistään huolimatta ole saanut selville, kuka poikanne tappoi.

Luettuaan artikkelin Susanna oli pitkään hiljaa, meni sitten Fatiman viereen sohvalle.

”Kuule, Fatima. Tän Badrin kontolla on joukkomurhia ja sotarikoksia. Alaikäisiä ruumiita. Mä en todellakaan aio auttaa, jos Tariq on ollut mukana tällaisessa.”

”Ei ole. Usko Susana, ei ole. Allah on minun todistaja, ei ole. Susana auta.”

”Ne sieppaa ja tappaa alaikäisiä lapsia! Vedän valituksen pois. Tässä menee mun rajani.”

”Ne tappavat Tariqin, jos hän joutuu palaamaan. Tappavat juuri siksi, että Tariq lähti pakoon eikä halua olla mukana tuollaisessa. Susana, auta. Ei ole ketään muutaakaan, joka auttaisi.”

”En ole varma, haluanko. Ja vaikka haluaisinkin, en taida paljon voida. Tollaisen joukkion riveissä taistelleet eivät täältä turvapaikkaa saa. Mä olen juristi enkä jumala.”

2017

Kummia asioita nousi mieleen, kun katsoi arkkua ja yritti ymmärtää, että Tapio oli sen sisällä.

Martta muisti tikkukaramellit ja piparminttupastillit, joita Tapio toi Marja-Tertulle kun sai ensimmäisen työpaikkansa kaupalta. Aina se tyttö oli isoveljeään ihaillut, ja kun veljen kotiintulon aika lähestyi, se odotti nenä kiinni klasissa ja katseli tielle päin. Ne olivat kuin paita ja peppu aikuisiksi saakka.

Eikä niiden välit huonoiksi menneet koskaan, vaikka Tapio Ollia pahasti katsoikin. Antoi kumminkin töitä, Marja-Tertun takia tietysti.

Marja-Terttu taisikin olla se, joka Tapiota Martan ja Kaarinan lisäksi eniten suri. Ja Susanna totta kai. Sille Tapion ja Kaarinan koti oli ollut turvapaikka. Sinne se pakeni Martan tietämän mukaan aina kun Olli heittäytyi hankalaksi, ja useinhan se heittäytyi. Se ei koskaan oikein oppinut isäksi.

Kun ensimmäinen virsi alkoi, laulu kaikui kirkon kuorissa, alttarin yllä ja ristikirkon joka sakarassa tasavahvana urkujen kanssa. Yksikään Martan lapsista, lapsenlapsista tai lapsenlapsenlapsista ei istunut hiljaa penkissään. Jokainen lauloi varmasti ja puhtaasti, keskeytti itkunsa, nosti leukansa ja antoi äänensä soida.

Se oli kaunista laulua. Se kohosi kattoon asti, kimposi sieltä seiniin, koversi väylän ihon alle ja jäi sinne soimaan ja särkemään. Äänissä se olisi soinut vielä komeammin, mutta siihen ei sentään ruvettu. Hautajaisissa ei ollut aika eikä paikka esitellä liikaa laulutaitoaan. Laulaa kuului, mutta ei kukkoilla.

Oi Herra luoksein jää, jo ilta on.

Ja kadonnut on valo auringon.

Ken muu mua murheissani lohduttais.

Kelt turvan hädässänsä sielu sais.

Martta keskittyi laulun sanoihin, piti katseensa kaukana arkusta ja siitä ajatuksesta, että Tapion kasvoihin oli jo toisen kerran osunut tuli. Olivat hautaustoimistosta sanoneet, että parempi olisi, jos ei tultaisi katsomaan. Susanna meni silti, Martta ei.

Kirkko oli täynnä, ja mitenkä ei olisi ollut, kun suku oli iso ja Tapiolla oli niitä bisnestuttujaan.

Ensimmäisellä rivillä, lesken paikalla, istui Kaarina yksin. Jostain syystä se halusi niin, suri ehkä salaisia sanojaan, jotka eivät Tapiota pelastaneet. Seuraavat rivit täyttivät Kaarinan ja Tapion tyttäret, miestensä ja lastensa kanssa. Niitä ei paljon ollut viime vuosina näkynyt, ei Martan eikä Tapion luona. Kovin olivat kuulemma kiireisiä. Isänsä hautajaisiin sentään ennättivät.

Martta istui Johannan ja Susannan välissä. Susanna silitti Martan kättä, sai sillä lailla lohdun hiipimään selkäpiihin. Susanna oli ottanut mukaan suojattinsa Fatiman. Martta oli sitä aluksi katsonut vähän syrjäkarein. Lähteä nyt sillä lailla maailman laidalle, lapset kainalossa ja ilman miestä. Millähän se meinasi lapsensa täällä elättää? Ei kai se ikui-

siksi ajoiksi voisi Susannan katon alle jäädä. Viisainta olisi, kun palaisi kotiin ja pitäisi huolen perheestään.

Vaikka hyvä äiti se tuntui olevan, se oli myönnettävä. Sen verran Martta oli sen menoa sivusta seurannut.

Selkänsä takaa Martta kuuli poikiensa veisuun.

Martin ja Jussin laulua tuskin erotti toisistaan, niin samanlaiset niiden matalat, syvät äänet olivat. Marja-Terttu lauloi katkonaisesti ja ääni väristen. Kauniina senkin laulu silti Martan korvissa soi.

Aamupäivällä ennen hautajaisia kaikki olivat tulleet Martan luo, täyttäneet tuvan äänillään ja mustilla prässihousuillaan, juhla-kenkien kopinalla ja hiuslakan pyöräyttävällä hajulla.

Martta oli katsonut Marja-Terttua, nuorimmaistaan, joka oli niin monta vuotta ollut lapsista tarvitsevaisin, ja huomannut, ettei enää oikein tuntenut tytärtään. Marja-Terttu kulki huoneesta toiseen ja tarjosi Diapameja kaikille. Naiset ottivat, miehet eivät, eikä Martta. Hän ei sellaisiin koskisi.

”Ottaisit nyt, äiti. Kaikkihan ennen hautajaisia rauhoittavaa syövät. Jaksat sitten paremmin eikä itketä niin paljon.”

”Minä itken jos itkettä.”

Marja-Terttu käänsi selkänsä ja työnsi pilleripurkin käsilaukuunsa. Se luuli Martan tokaisua arvosteluksi, suotta. Niin monesta sekin oli elämänsä aikana turhan päiten mielensä pahoittanut.

”Ota sinä vain, en minä sillä.”

Martta hipaisi kuopustaan nopeasti olkapäästä. Marja-Terttu otti, mutta itki kirkossa silti, tietenkin, ja niin itki Susannakin. Susannalta valuiivat ensimmäiset kyyneleet heti

kun urkuri aloitti, Marja-Terttu kesti vartin pidempään.

Marttaa ei itkettänyt. Hän tiesi, että menisi itsekin pian poikansa perässä. Josko siellä olisi paikka, jossa Tapiokin voisi hetken levätä. Se oli paiskinut töitä viimeiseen iltaan. Muut sen ikäiset olivat olleet eläkkeellä jo monta vuotta, mutta Tapio ei ollut antanut periksi. Ensimmäisenä se oli aamuisin ollut rakennuksilla ja viimeisenä illalla lähtenyt.

Johannakin istui silmät kuivina. Martta aisti silti ikävän, näki sen käsien puristuvan kirkonpenkin reunaan niin että rystyset kalpenivat. Arkun äärellä Johanna luki muistovärsyn ääni värähtämättä, Susanna ei edes yrittänyt. Laski vain hiljaa kielokimppunsa ja palasi paikalleen Martan viereen.

Johanna oli näyttävä nainen, sillä oli tekoripset, pöyheät kiharat ja uljas ryhti. Äitinsä Marja-Tertun profiili, mutta enemmän luonnetta ja tahtoa kuin tällä koskaan.

Kukat laskettiin ensin sisällä kirkossa, sitten vielä uudetaan ulkona avoimen haudan päälle nostetulle kehikolle. Huhtikuisen auringon valo oli raaka, se sulatti lumenrippeitä nopeasti, piirsi päiviä hautausmaan leveille käytäville, paljasti nukan takinhihoissa. Viima kirveli silti poskissa melkein kuin talvella.

Haudallakin laulettiin, mutta Martta ei tarvinnut virsikirjaa. Hän oli sentään saattanut hautaan suurimman osan ystävistään ja naapureistaan. Topin, tietysti. Ja nyt vielä Tapion.

Tapio oli syntynyt Martista seuraavana, monen mielestä liian pian sodan loppumisen ja Topin kotiinpaluun jälkeen. Sen takia Topi kai sitä syisi enemmän kuin muita, vaikka äreä isä se kaikille lapsille oli, pojille varsinkin. Kielsi meluamasta ja kiipeilemästä, löi näpeille jos lapsi pisti liikaa voita leivälle, takapuolelle jos päästi housuihinsa.

”Yhä teki mieli halata tyttöä, kuiskata sen korvaan, että vielä sinä opit olemaan hiipimättä. Vielä astut vahvasti kantapää edellä, omaan tahtiisi. Avaat silmäsi ja hengität, puhut niin että kaikki kuulevat.”

Susannan matka työläisperheestä Pohjanmaalta Helsinkiin ja juristiksi on ollut pidempi kuin kilometrit antavat ymmärtää.

Vielä pidempi on ollut irakilaisen Fatiman taival Pasilan poliisitalon pihalle ja lopulta Susannan olohuoneen lattialle. Reitin varrelle on jäänyt yksi lapsista, kotimaahan aviomies.

Lastaan ikävöi myös Susannan isoäiti Martta, joka jää, kun kaikki muut lähtevät.

Satu Vasantolan esikoisromaani on taidokkaan humaani kuvaus lähtemisen pakosta ja paluun mahdottomuudesta, siitä millaista on matkata yhteiskuntaluokasta ja kulttuurista toiseen.

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-951-31-9893-0